

# Historia

**Historia Wieliczki** wiąże się nierozzerwalnie z odkrytymi tu w XII wieku pokładami soli kamiennej. Badania archeologiczne wykazały, że w okolicach Wieliczki sól warzono już 3500-2500 lat p.n.e. Po raz pierwszy wzmianka o Wieliczce występuje w dokumencie legata Idziego z lat 1123-1127, określającym dochody z soli klasztoru benedyktynów w Tyńcu. Osada nazwana jest w nim Magnum Sal, co oznaczało Wielka Sól. Z czasem zaprzestano używać słowa Sól, a wyraz Wielka został przekształcony w nazwę Wieliczka.

## Lokacja Wieliczki

W 1290 roku nastąpiła **lokacja Wieliczki**. Dokonał jej Przemysław II, potwierdzając dokument przygotowany rok wcześniej przez Henryka IV Probusa, a zezwalający braciom Jeskowi i Hysinboldowi (którzy stali się pierwszymi wójtami) założyć w Wielkiej Soli miasto na prawie frankońskim. Dokument lokacyjny określał też przywileje wójtów i mieszkańców miasta. Trzynastego wieku sięgają również dzieje wielickiego zamku, który od początku pełnił rolę siedziby administracyjnej Żup Krakowskich - połączonych warzelni i kopalni soli w Wieliczce oraz Bochni.

## Solny skarb

Miasto od początku swego istnienia było nierozzerwalnie związane z kopalnią i dzięki niej rozślawione zostało na cały świat. Skarb wielicki służył nie tylko Wieliczce, ale całej Polsce. Dochód z handlu solą stanowił 1/3 dochodu państwa i pozwalał na utrzymanie rodziny królewskiej, gwarantował też pensje dostojnikom państwowym i profesorom Akademii Krakowskiej. Z dochodów tych budowano i restaurowano klasztory i kościoły, a nawet zamek wawelski. Wiele rodzin magnackich i krakowskich mieszczan, takich jak m.in.: Bonerowie, Wierzyńkowie, Morsztynowie, Lubomirscy wzbogaciło się na Żupach Krakowskich.

Intensywny rozwój miasta nastąpił za panowania Kazimierza Wielkiego, który około połowy XIV wieku rozbudował istniejący wcześniej **Zamek Żupny**, a w 1356 roku ustanowił Sąd Sześciu Miast, w skład którego oprócz Krakowa, Sącza, Bochni, Olkusza i Kazimierza weszła również Wieliczka. W pięć lat później przeniósł miasto z prawa frankońskiego na magdeburskie. W tym czasie powstał szachownicowy układ miasta z centralnie położonym rynkiem, z którego czterech kątów wychodziły po dwie ulice. Miasto zostało otoczone murem obronnym z 21 basztami i dwoma bramami: Krakowską i Kłosowską. W 1363 roku powstał tu szpital górniczy. Na przełomie XIII/XIV w. ufundowano również **kościół parafialny św.**

**Klemensa**, który przebudowywany i modernizowany dotrwał do czasów obecnych. Rozwój miejscowości następował również w XV w, kiedy to zbudowany został wodociąg i chodniki.

W tym czasie uregulowano także status prawny Żupy w wydanej w 1368 r. „Ordynacji” zwanej później Statutem Żup Krakowskich. Nastąpił wzmożony rozwój rzemiosła, potrzebnymi bowiem byli handlarze solą, czyli prasołowicze, bednarze, kowale, kołodzieje, stolarze, powroźnicy, piekarze, rzeźnicy, krawcy, szewcy, kuśnierze, tkacze a nawet złotnicy.

Kopalnia Soli w dalszym ciągu przynosiła wielkie zyski. W połowie XIV wieku pogłębiony został Szyb Regis. Okres największego rozkwitu wielickiej kopalni przypada właśnie na wiek XVI, kiedy to żupnikami byli Andrzej Kościelecki, Jan Boner i Sebastian Lubomirski.

### **Pierwsi zwiedzający kopalnię**

Na przełomie XV i XVI w. w kopalni wielickiej pojawili się pierwsi zwiedzający. Poczet ich zapoczątkował Mikołaj Kopernik oraz poeci Konrad Celtis i Adam Schroeder, matematyk Joachim von Lauchen zw. Retykiem i wielu innych sławnych ludzi.

W XV wieku powiększył się obszar Wieliczki poprzez nabyte nowe tereny: łąki, pastwiska oraz wsie: Kłosów, Marcinkowice, Lednica. Powstają także pierwsze cechy rzemieślnicze. W 1598 roku kardynał Jerzy Radziwiłł dokonuje **konsekracji drewnianego kościoła pw. św. Sebastiana**. Powolny spadek rozkwitu miasta zapoczątkowany został w 1657 roku, kiedy zostało ono obrabowane i częściowo spalone przez Szwedów. W czasie wojny północnej w 1704 roku zniszczył je pożar. W tym czasie na Wieliczkę spada wiele innych klęsk. Miasto trawiły nie tylko pożary, ale też epidemie. Narastały też właśnie religijne między innowiercami a katolikami. Wieliczka zaczyna chylić się ku upadkowi.

W celu obrony przed innowiercami **ufundowany zostaje kościół Franciszkanów - Reformatorów**. W 1655 roku sprowadzają się do Wieliczki zakonnicy. Powoli na łono Kościoła katolickiego powracają arianie, wśród nich rodzina Morsztynów.

9 czerwca 1772 roku, w wyniku **I rozbioru Polski**, Wieliczkę zajęli Austriacy. Zaborca natychmiast wprowadził swoich urzędników, zlikwidował dotychczasowe przywileje, a językiem urzędowym uczynił język niemiecki. Austriacy, zajmując Wieliczkę, dostrzegli jednak jej skarb, jakim była kopalnia. Widząc w niej źródło dużych dochodów zadbali o jej rozwój. Ważną sprawą stało się zwiedzanie podziemi. W tym celu zlecono wykonanie rzeźb solnych i szeregu atrakcji przyciągających licznych zwiedzających, co rozślawiło Wieliczkę na cały świat. Do wzrostu znaczenia samego miasta przyczyniło się uruchomienie połączenia kolejowego z Krakowem (1857 r.), utworzenie pierwszej w Galicji Szkoły Górniczej (1861 r.),

a także ulokowanie siedziby nowo powstałego powiatu wielickiego (1867 r.).

**W 1918 roku** Wieliczka odzyskała niepodległość, ale miasto było bardzo zaniedbane i zniszczone. Przystąpiono więc do porządkowania i odbudowy Wieliczki. Na Rynku Dolnym w 1933 r. założono planty. W tym też czasie zlikwidowano powiat oraz przeniesiono istniejącą Szkołę Górniczą.

**4 września 1939** roku na miasto spadły pierwsze bomby, a 7 września wkroczyły oddziały Wehrmachtu. Wojna uwidoczniła się głównie w eksterminacji Żydów. Część z nich zginęła w Puszczy Niepołomickiej, wielu wywieziono do obozu zagłady w Bełżcu. W odwecie za akcje ruchu oporu okupanci rozstrzelali Polaków w publicznych egzekucjach (1943 r.). Mimo to na terenie Wieliczki i okolic działała dobrze zorganizowana Armia Krajowa. W 1944 roku w kopalni powstał obóz pracy, gdzie miały być produkowane silniki do samolotów. Wyzwolenie Wieliczki nastąpiło 21 stycznia 1945 roku. W zmienionych warunkach ustrojowych zaczęły się tworzyć urzędy i instytucje, powstawać spółdzielcze osiedla mieszkaniowe oraz szkoły. W tym czasie została zelektryfikowana linia kolejowa Kraków - Wieliczka. Ważnym wydarzeniem tamtych dni jest wpisanie wielickiej kopalni, 8 września 1978 roku na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

**W 1990 roku** Wieliczka przystępuje do nadrobienia zaniedbań cywilizacyjnych. Nawiązana zostaje **współpraca partnerska z miastami** europejskimi Bergkamen w Niemczech oraz Saint - Andre - lez - Lille we Francji.

W 1992 roku w wielickiej kopalni, w poprzeczni Mina, następuje wyciek wody. **Górnicza katastrofa** spowodowała ogromne zagrożenie nie tylko dla kopalni, ale również dla całego miasta. Wskutek wycieku zapadło się torowisko linii kolejowej oraz tereny klasztoru o.o. Franciszkanów. Ofiarna akcja ratownicza doprowadziła jednak do zahamowania wycieku.

W ostatnich latach Wieliczka wkroczyła na ścieżkę zdecydowanego rozwoju, co stało się możliwe dzięki dobremu wykorzystaniu środków europejskich. Korzystając z dofinansowań zewnętrznych w latach 2008-2014 została przeprowadzona **rewitalizacja centrum historycznego miasta**, przebudowana została płyta Rynku Górnego w Wieliczce oraz ulice prowadzące do niego. Wartość projektu to ponad 19 mln zł.

Niewątpliwie największą, a zarazem najtrudniejszą inwestycją była budowa kanalizacji sanitarnej w Wieliczce oraz na terenach wiejskich o wartości ponad 100 mln zł. Równocześnie duże fundusze gmina pozyskała na rozwój obszarów wiejskich z Programu Leader. W sołectwach gminy Wieliczka powstały nowe place zabaw, boiska sportowe, świetlice środowiskowe.

W samej Wieliczce znacznie też poprawiła się infrastruktura sportowo-rekreacyjna, gdy w 2011 roku oddane zostało do użytku **Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne "Solne Miasto"**, a w 2014 r. **Wielicka Arena Lekkoatletyczna**. W roku 2014 w rankingu najlepszych gmin Małopolski, przygotowanym przez Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, gmina Wieliczka zajęła dotychczas najwyższe - 3. miejsce.

## **ŚWIATOWE DNI MŁODZIEŻY 2016**

Gmina Wieliczka, dzięki podejmowanym od wielu lat staraniom i ogromnemu zaangażowaniu burmistrza Artura Koziola, została jednym z gospodarzy **Światowych Dni Młodzieży 2016**. Campus Misericordiae, teren o powierzchni ponad 200 hektarów, usytuowany w podwielickich Brzegach, był centralnym miejscem ostatnich dwóch dni pobytu Ojca Świętego w Polsce - **30 lipca** miało miejsce wieczorne **czuwanie młodzieży całego świata z Papieżem Franciszkiem**, w którym uczestniczyło ponad 2 mln młodzieży, natomiast **31 lipca - Msza Posłania** na zakończenie ŚDM 2016. W tym dniu w spotkaniu z papieżem wzięło udział aż 2,5 mln pielgrzymów.

Na wspólne przeżywanie ŚDM zjechały setki tysięcy ludzi z co najmniej 187 państw. Blisko 5,7 tys. dziennikarzy, w tym 2 tys. z zagranicy, relacjonowało najważniejsze wydarzenia. Na skromne podwielickie Brzegi spoglądał cały świat. Było to niewątpliwie najważniejsze wydarzenie w roku 2016 dla Wieliczki - wydarzenie prestiżowe o randze międzynarodowej. Dzięki współpracy wielu instytucji publicznych i prywatnych udało się ogarnąć zamysł wydarzenia o tak ogromnej skali, zadbać o bezpieczeństwo pielgrzymów z całego świata i współuczestniczyć w tej niezwykłej atmosferze jedności i radości.

Światowe Dni Młodzieży stały się wyjątkową okazją do promocji regionu wielickiego - najważniejszych zabytków, ciekawych miejsc, wydarzeń kulturalnych i artystycznych. Mieszkańcy Wieliczki zetknęli się z przedstawicielami różnych kultur. Mieli także możliwość zaprezentowania bogactwa kulturalnego regionu wielickiego podczas spotkań w rodzinach, jak również w trakcie trwania uroczystości. Mogli więc dostrzec, jak wspaniała jest tradycja i kultura lokalna, z której powinniśmy być dumni. Nasze regionalne potrawy, stroje, tańce i

gościnność z pewnością pozostaną w pamięci wszystkich, którzy mieli okazję przebywać na wielickiej ziemi. Bogactwo naszej kultury zostało pokazane całemu światu.

Na terenie Campus Misericordiae, jeszcze przed Światowymi Dniami Młodzieży, powstało **Rondo Światowych Dni Młodzieży 2016**, pośrodku którego znajduje się krzyż z symbolami ŚDM. Od Ronda ŚDM 2016 wyznaczone zostały 2 **trakty o symbolicznych nazwach: Jana Pawła II oraz Franciszka**.

Ważnym materialnym znakiem miłosierdzia, który pozostał po Światowych Dniach Młodzieży, stał się Dom **Środowiskowy wsparcia dziennego oraz mieszkań chronionych „MISERICORDIAE”**, w którym osoby starsze i niepełnosprawne mogą liczyć na wsparcie i opiekę. To właśnie z myślą o nich są tam organizowane specjalistyczne zajęcia oraz różnorodne terapie poprawiające stan zdrowia. Kamień węgielny pod budowę obiektu pochodzi z Groty Zwiastowania w Nazarecie. Został przekazany przez kard. Stanisława Dziwisza, zaś uroczyste poświęcenie cennego kamienia przez papieża Franciszka miało miejsce w grudniu 2015 r.

W dwukondygnacyjnym budynku znajdują się sale pobytu dziennego, sale rehabilitacji i doraźnej pomocy medycznej, zaplecze kuchenne oraz część administracyjna, a także winda dla osób niepełnosprawnych ruchowo. W sumie uzyska tu pomoc 45 osób.

Na poddaszu powstaną dwa mieszkania chronione z zapleczem kuchennym, węzłem sanitarnym oraz pokojami mieszkalnymi dla osób potrzebujących. W sumie będzie tu mogło mieszkać 15 osób. Placówkę prowadzi Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

Tuż obok domu środowiskowego usytuowany jest **Dzwon Miłosierdzia**, odlany 11 marca 2016 r. w Pracowni Ludwisarskiej Jana Felczyńskiego. Dzwon Miłosierdzia waży 500 kilogramów, a częstotliwość jego dźwięku jest podobna do tego, jak mówimy albo śpiewamy (440 Hz). Jest to tonacja a1, która jest bardzo przyjazna dla ludzkiego ucha. Na dzwonie widnieją herby papieża Franciszka i Jana Pawła II oraz herb kard. Stanisława Dziwisza, a także logo ŚDM 2016.

Kolejnym dziełem miłosierdzia jest **centrum logistyczne „Chleb Miłosierdzia”**, w którym Caritas będzie przechowywać żywność i przekazywać potrzebującym. Wspomniane obiekty stały się trwałym śladem i jednocześnie wymownym symbolem spotkania młodzieży całego świata z papieżem Franciszkiem.

Dom środowiskowy wsparcia dziennego oraz mieszkań chronionych „MISERICORDIAE” oraz centrum logistyczne „Chleb Miłosierdzia” zostały poświęcone przez papieża Franciszka przed rozpoczęciem Mszy Posłania w dniu 31 lipca 2016 r.

14 stycznia 2017 r. w Centrum Edukacyjno - Rekreacyjnym „Solne Miasto” miało miejsce podsumowanie Światowych Dni Młodzieży, połączone z wyróżnieniem osób i instytucji, które w szczególny sposób pomogły w przygotowaniu spotkania młodych z Papieżem Franciszkiem na Campus Misericordiae w Brzegach. Najważniejszym punktem Spotkania Noworocznego stało się uroczyste wręczenie nadania **Honorowego Obywatelstwa Wieliczki Jego Eminencji Ks. Kardynałowi Stanisławowi Dziwiszowi.**

Podczas tego uroczystego wieczoru uhonorowany został również burmistrz Miasta i Gminy Wieliczka, Artur Kozioł, który otrzymał **Order św. Sylwestra** - jedno z najwyższych świeckich odznaczeń papieskich, przyznane na prośbę ks. kard. Stanisława Dziwisza, za osobisty wkład władarza Wieliczki w przygotowanie Światowych Dni Młodzieży. Order ten został ustanowiony w 1841 roku przez papieża Grzegorza XVI. Jego przyznanie jest jednoznaczne z przyjęciem laureata do Rycerskiego Zakonu Świętego Sylwestra.

19 kwietnia 2017 r. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski nadało miastu Wieliczka wyróżnienie specjalne oraz tytuł: **LIDER MAŁOPOLSKI Najlepsze przedsięwzięcie roku 2016 w Małopolsce za organizację Światowych Dni Młodzieży - Kraków 2016.**